Nabava elektroničkih knjiga u knjižnicama : s posebnim naglaskom na upravljanje vlasničkim pravima

Petr Balog, Kornelija; Feldvari, Kristina

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2013, 56, 79 - 106**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:405004

Rights / Prava: Attribution 3.0 Unported/Imenovanje 3.0

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-17**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

NABAVA ELEKTRONIČKIH KNJIGA U KNJIŽNICAMA : S POSEBNIM NAGLASKOM NA UPRAVLJANJE VLASNIČKIM PRAVIMA

ACQUISITION OF E-BOOKS IN LIBRARIES : WITH THE SPECIAL EMPHASIS ON DIGITAL RIGHTS MANAGEMENT (DRM)

Kornelija Petr Balog
kpetr@ffos.hr

Kristina Feldvari
kfeldvari@ffos.hr
Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet Osijek

UDK / UDC 02:004
Pregledni rad / Review
Primljeno / Received: 15. 11. 2012.

Sažetak

Hrvatske knjižnice još nisu započele nabavljati elektroničke knjige, međutim, interes postoji. Ovaj rad daje pregled iskustava knjižnica u svijetu (narodnih i visokoškolskih) u nabavi elektroničkih knjiga. Posebna se pozornost posvećuje modelima posudbe ove vrste građe i ograničenjima koja se pojavljuju uz njihovo korištenje. Uz modele posudbe/korištenja elektroničkih knjiga, usko su povezana i pitanja vlasničkih prava (*Digital Rights Management* ili DRM) koja mogu predstavljati značajna ograničenja vezano uz posudbu ove vrste građe. Knjižnice prije nabave elektroničkih knjiga moraju biti dobro upoznate s razinom ograničenja korištenja te vrste elektroničke građe koja određuju pojedini nakladnici ili distributeri.

Ključne riječi: elektroničke knjige, knjižnice, vlasnička prava, Digital Rights Management (DRM)

Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1/2(2013), 79-106
ISSN 0507-1025
© VBH 2013.

Summary

Croatian libraries have not yet started acquiring e-books, although the interest for this new medium does exist. This paper gives an overview of the experiences with the acquisition of e-books in the libraries around the world (public and academic). Special attention is given to the models of circulation of this new medium, as well as the limitations that occur in the process. Namely, the models of borrowing/usage of e-books are strongly connected with significant limitations imposed by the publishing sector through Digital Rights Management (DRM) which affect the use and circulation of e-books. Therefore, libraries must be well acquainted with these regulations before acquiring e-books.

Keywords: e-books, libraries, ownership rights, Digital Rights Management (DRM)

1. Uvodno o elektroničkoj knjizi

Prema ISBD(ER)-u, elektronička građa je građa namijenjena uporabi uz pomoć računala, a uključuje građu koja zahtijeva uporabu vanjskih uređaja računala, kao i jedinice koje se mogu koristiti na interaktivan način.[1] Kao jedna od različitih vrsta elektroničke građe, elektroničke se knjige javljaju u drugoj polovici 20. stoljeća. Autorom termina 'elektronička knjiga' (*electronic book*) smatra se Andries van Dam sa Sveučilišta Brown u SAD-u koji ga je upotrijebio 1960-tih godina.[2] Možda je najjednostavnija definicija elektroničke knjige zapravo ona za definiranje cijelog skupa elektroničke građe,[3] s tim da je ovdje riječ o omeđenoj publikaciji tj. knjizi u elektroničkom obliku koja se može čitati samo uz pomoć kakvoga vanjskog elektroničkog uređaja.[4] Interes za elektroničke knjige javio se prvo u SAD-u i tu se nalazi i najveći broj nakladnika i dobavljača te vrste građe. Američke su knjižnice elektroničke knjige počele nuditi svojim korisnicima još kasnih 90-ih godina 20. st.[5] i te su knjige u početku prvenstveno bile stručne i znanstvene prirode i nisu se mogle

[1] ISBD(ER) : međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 11.

[2] Vidi Rathinasabapathy, G.; L. Rajendran; C. Balachandran. E-books through intranet : a case study of the Tamilnadu Veterinary and Animal Sciences University Library. // 7th International CALIBER-2009, Pondicherry University, Puducherry, February 25-27, 2009. Str. 520. [citirano: 2012-08-12]. Dostupno na: http://ir.inflibnet.ac.in/dxml/bitstream/handle/1944/1083/65.pdf?sequence=17th International CALIBER-2009,Pondicherry University, Puducherry, February 25-27, 2009

[3] ISBD(ER). Nav. dj. Str. 11.

[4] Usp. Rathinasabapathy, G.; L. Rajendran; C. Balachandran. Nav. dj. Str. 520.

[5] Vidi Small, Doris. E-books in libraries : some early experiences and reactions. // Searcher 8, 9(2000), 63-65.

preuzimati. Ostale su zemlje taj interes počele iskazivati tek sa zakašnjenjem[6] od nekoliko godina. U svijetu trenutačno postoji jako mnogo mjesta gdje se, za određenu cijenu,[7] ili čak besplatno,[8] može preuzeti elektronička knjiga.

Elektroničke se knjige[9] mogu učiniti dostupnima na različite načine: mogu biti kodirane za korištenje s točno određenim sofverom na osobnom računalu (*personal computer* ili PC) ili dlanovniku (*personal digital assistant* ili PDA); mogu biti isporučene mrežom i pregledavati se standardnim preglednikom,[10] a neke zahtijevaju poseban hardver kao što je to ranije bio slučaj s Amazonovim knjigama koje su se mogle čitati isključivo pomoću Amazonovog elektroničkog čitača Kindle-a ili Nook-a, elektroničkog čitača Barnes&Noble-a.[11]

---

[6] Primjerice, Velika Britanija počela je pokazivati interes tek nakon 2001. godine. Vidi McKnight, Cliff; James Dearnley. Electronic book use in a public library. // Journal of Librarianship and Information Science 35, 4(2003), 235.

[7] Neki od poznatijih komercijalnih dobavljača i nakladnika elektroničkih knjiga su svakako Amazon.com (www.amazon.com); OverDrive (www.overdrive.com), Safari Books (http://my.safaribooksonline.com/home?subpage=hometab2), Springer (http://www.springer.com/?SGWID=5-102-0-0-0).

[8] Poznati (i najstariji) Project Gutenberg (http://www.gutenberg.org/) pokrenut je davne 1971. godine, gdje se može doći do starijih naslova svjetske literature koji više ne potpadaju zakonu o autorskom pravu. Zatim je tu i World Public Library (http://netlibrary.net/), neprofitna organizacija za unapređivanje pismenosti i gdje se, za godišnju članarinu od $8,95 može neograničeno pristupati više od 2 milijuna naslova. I u Hrvatskoj se može doći do besplatnih naslova suvremene književnosti. Društvo za promicanje književnosti na novim medijima (http://www.elektronickeknjige.com/dpkm/) na svojim stranicama daje zanimljiv presjek suvremene hrvatske književne produkcije, a među autorima koji su tamo zastupljeni mogu se naći tekstovi Stanka Andrića, Tomislava Bogdana, Ive Brešana, Zorana Ferića, Rujane Jeger, Miljenka Jergovića, Jurice Pavičića, Roberta Perišića, Ede Popovića i drugih hrvatskih autora mlađeg naraštaja.

[9] Kad govorimo o elektroničkim knjigama, tu svakako spada i kategorija elektroničkih zvučnih knjiga (eAudiobooks).

[10] Kao primjerice kod dobavljača pod nazivom Ebrary (www.ebrary.com)

[11] Iznimno velika prepreka interoperabilnosti elektroničkih knjiga je to što pojedini nakladnici isporučuju knjige u formatima koji se mogu čitati samo na zasebnim, njihovim, elektroničkim čitačima. Tako su se sve do 2011. godine pomoću Amazonovog Kindlea mogle čitati samo elektroničke knjige s Amazon.com. S druge strane, OverDrive, jedan od najvećih dobavljača elektroničkih knjiga za američke narodne knjižnice, nudio je, primjerice, knjige koje su se čitale uz pomoć Appleovog iPad-a. Od 2011. dolazi do pomaka u interoperabilnosti i postaje moguće i s iPad-om, preuzimanjem odgovarajućeg programa, čitati knjige s Amazon.com. Također, OverDrive je svoje elektroničke knjige učinio dostupnim i za Kindle uređaje. Više o tome: OverDrive and Amazon launch Kindle®compatibility with library ebooks. // OverDrive. September 21, 2011. [citirano: 2012-08-03]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/News/getarticle.aspx?newsArticleID=20110921. Također, Kindle for iPad. // Amazon.com [citirano: 2012-08-03]. Dostupno na: http://www.amazon.com/gp/feature.html/ref=kcp_ipad_mkt_lnd?docId=1000490441.

Uvođenje elektroničkih knjiga u knjižnične zbirke može postati privlačna nova usluga koja može pripomoći knjižnicama da podignu razinu zadovoljstva korisnika, a nekim knjižnicama (primjerice narodnim) može pomoći i da privuku nove skupine korisnika (od korisnika s nekim oblikom invaliditeta[12] do onih mlađih, do tada nezainteresiranih za knjižnice i okrenutih u potpunosti novim tehnologijama[13]). Nabava i posudba elektroničkih knjiga za knjižnice može teorijski imati jako mnogo prednosti. Naime, elektroničke knjige ne zauzimaju prostor, što je iznimno velika prednost za gotovo sve knjižnice. Pristup bi mogao biti neograničen: knjižnica bi mogla kupiti samo jedan naslov elektroničke knjige kojem bi pristup bio neograničen i višekratan. Dakle, pristup sadržajima više ne mora biti ograničen radnim vremenom knjižnice ili činjenicom da je knjiga trenutačno posuđena i da se mora čekati da ju netko vrati prije nego ju netko drugi posudi. Budući da korisnik ne mora dolaziti u knjižnicu da bi vratio knjigu,[14] nema ni zakasnina za one zaboravne. Knjige se ne habaju, ne oštećuju. I dakako, elektroničke knjige trebale bi biti jeftinije.[15] No, ovo su samo teoretske prednosti. U stvarnosti, iako je točno da kod nabave elektroničkih knjiga knjižnica štedi prostor, javlja se jedan drugi problem: elektroničke su knjige "nevidljive", odnosno mnogo knjižnica korisnicima ne uspijeva uspješno staviti do znanja da u njima mogu posuditi elektroničke knjige, a posebice je teško učiniti vidljivim informaciju o naslovima elektroničkih knjiga! Knjižnice koje nabavljaju ovu vrstu građe moraju uložiti

[12] McKnight, Cliff; James Dearnley. Nav. dj., str. 236.

[13] Prema istraživanju u SAD-u iz 2011. godine, 76 posto narodnih knjižnica smatra da je uključivanje elektroničkih knjiga u njihove fondove privuklo nove korisnike. Vidi: 2011 Ebook Penetration & Use in U. S. Libraries Survey. Citirano prema: Miller, Rebecca. Dramatic Growth: LJ's Second Annual Ebook Survey [citirano: 2012-08-03]. // Library Journal, October 12, 2011. Dostupno na: http://www.thedigitalshift.com/2011/10/ebooks/dramatic-growth-ljs-second-annual-ebook-survey/

[14] Nakon određenog datuma, knjiga nestaje s korisnikovog elektroničkog čitača.

[15] Iako je u početku bilo najavljivano da će cijene elektroničkih knjiga biti niže od tiskanih (ponegdje se cijena čak navodi kao neposredna prednost tih knjiga), to nije slučaj ako knjige nabavljaju knjižnice. Ponekad je cijena elektroničke knjige za knjižnice znatno viša od tradicionalne tiskane budući da nakladnici nastoje 'nadoknaditi' gubitak na prodaji koji ostvaruju, zato što korisnici knjigu posuđuju u knjižnici, a umjesto da ju kupe (na primjer, cijena jednog naslova popularne književnosti jednu knjižnicu košta $47,85, dok je maloprodajna cijena za privatne osobe tog istog naslova $9,99) . O tome više: LaRue, James. 50 shades of red : losing our shirts to ebooks. // American Libraries. 30. 07. 2012. [citirano: 2012-08-03]. Dostupno na: http://www.americanlibrariesmagazine.org/e-content/50-shades-red-losing-our-shirts-ebooks. Također, Harris, Christopher. Ebooks are the new Prius. // American Libraries. 31. 07. 2012. [citirano: 2012-08-03]. Dostupno na: http://americanlibrariesmagazine.org/e-content/ebooks-are-new-prius?goback=%2Egde_67906_member_141101939

mnogo napora i domišljatosti da korisnike upozore na postojanje ove građe.[16] Dakako, postoje različiti pristupi rješavanju ovog problema, od onih da se informacija o dostupnosti elektroničkih knjiga s poveznicom na zbirku stavi na mrežne stranice knjižnice, do toga (ponajboljeg, ali i onog koji iziskuje najviše napora) da se opis svakog naslova elektroničke knjige ugradi u postojeći OPAC knjižnice.[17] Nadalje, iako je teorijski moguć višestruk pristup jednom naslovu, nakladnici to svojim vlasničkim pravima u pravilu onemogućavaju i limitiraju. Zapravo, elektroničke knjige vrlo često imaju značajke papirnatih u smislu da se mora čekati da netko ‹vrati› knjigu da bi ju netko drugi mogao posuditi.[18] Također, knjižnica prestaje biti mjesto susreta, što može predstavljati značajan problem za knjižnice, posebice narodne.

Jedna od posebnih značajki i prednosti elektroničkih knjiga je mogućnost prepuštanja odabira naslova za nabavu korisnicima ili tzv. *patron-driven acquisition* (P.D.A.). Do promjene u načinu nabave (elektroničke) građe dolazi 1998. godine kada je NetLibrary[19] ponudio knjižničarima tri načina: naručivanje pojedinačnih naslova ili predmetnih 'paketa'; službu obavijesti za knjižničare na temelju njihovih ranijih odabira; i model korisničkog odabira.[20] Početni model koji je zamislio i ponudio NetLibrary nije naišao na preveliko oduševljenje knjižničara jer je prema njemu knjižnica morala kupiti elektroničku knjigu kojoj se samo dvaput pristupilo (neovisno o tome je li se pri tom drugom pristupu pogledala jedna stranica ili cjelokupna knjiga). Međutim, ta se zamisao i dalje s vremenom razvijala i od 1998. godine do danas razvijeni su mnogi, za knjižnice znatno povoljniji, modeli. S druge strane, pojedine vrste knjižnica, kao što su visokoškolske i znanstvene, iznimno su zainteresirane za taj način nabave jer smatraju da ne samo da se štedi vrijeme knjižničara,

[16] McKnight, Cliff; James Dearnley. Nav. dj. Str. 237.

[17] Usp. Burry, Paul; Naomi Eichenlaub. Working with ebook metadata [citirano: 2013-01-21]. // BCLA Annual Conference, Penticton, BC, April, 23, 2010. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/14469/1/working_with_ebook_metadata.pdf.

[18] Primjerice, Freading (proizvod tvrtke Library Ideas, LLC, http://www.libraryideas.com/freading.html), a on je samo jedan od mnogih, nudi posudbu knjiga na dva tjedna, koje se mogu jednom produžiti. Ovo je klasično oponašanje posudbe papirnatih knjiga.

[19] NetLibrary je svojedobno bio jedan od velikih dobavljača elektroničkih knjiga u SAD-u, a 2010. godine ga je preuzeo EBSCO.

[20] Hodges, Dracine; Cyndi Preston; Marsha J. Hamilton. Resolving the challenge of e-books [citirano: 2012-08-06]. // Collection Management 35, 3/4(2010), 196-200. Dostupno na: https://kb.osu.edu/dspace/bitstream/handle/1811/49744/HodgesD_CollectionManagement_2010_v35_n3-4_p196-200.pdf?sequence=1.

nego se više neće događati da knjižnica kupi knjigu koju nitko neće koristiti.[21] Međutim, ima i onih koji upozoravaju da se ne treba zanemariti razvijanje zbirki od knjižničara i odabir građe u potpunosti prepustiti korisnicima jer su istraživanja pokazala da mnogo korisnika prestaje s traženjem kad nađe bilo koju informaciju na traženu temu, manje je važno je li ta informacija značajna, a više to što je za dolazak do nje potrebno manje napora.[22]

Organizacija, pohrana i uporaba elektroničkih knjiga za većinu je knjižnica koje ih nabavljaju trenutačno jedan od najvećih izazova. U svojim temeljnim značajkama one se ne razlikuju puno od svojih tiskanih inačica – na pitanja autorstva, recenzije ili izgleda stranica medij nije bitno utjecao. Međutim, ono po čemu se elektroničke knjige značajno razlikuju od tiskanih, zapravo je način njihovog korištenja odnosno prijenosa do čitatelja. Posebice su nejasna i nedovoljno definirana pitanja vlasništva nad elektroničkom knjigom koja se skrivaju iza engleskog pojma upravljanje vlasničkim pravima (*Digital Rights Management,* DRM).

2. Kratki pregled stanja u Hrvatskoj

Hrvatske su knjižnice od 2011. godine počele vrlo ozbiljno promišljati o uključivanju elektroničkih knjiga u svoje zbirke. Knjižnice su upriličile brojne skupove i sastanke na temu elektroničke knjige.[23]

---

[21] O pozitivnim iskustvima s korisničkim odabirom građe jedne sveučilišne knjižnice više u: Kolowich, Steve. P.D.A. in the library [citirano: 2012-08-06]. // Inside Higher Ed. (October 28, 2011). Dostupno na: http://www.insidehighered.com/news/2011/10/28/e-book-acquisition-based-use-and-demand-could-save-libraries-thousands

[22] Jedna knjižničarka daje primjer studenata prvostupnika koji zapravo i ne žele preveliku mogućnost odabira. Oni žele nekoliko probranih izvora koje će koristiti, bez prevelikog zamaranja i istraživanja. Više o tome kod: Fister, Barbara. Puzzled by patron-driven acquisitions [citirano: 2012-08-06]. // Inside Higher Ed. November 11, 2010. Dostupno na: http://www.insidehighered.com/blogs/library_babel_fish/puzzled_by_patron_driven_acquisitions

[23] Jedna od Informativnih srijeda Knjižnica grada Zagreba bila je u studenome 2011. godine posvećena temi Elektroničke knjige. (Vidi: Sviben, Zdenka. E-knjiga u knjižnicama. // Novosti, 54 (prosinac 2011) [citirano: 2012-08-02]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/495. Nadalje, samo mjesec dana kasnije, u prosincu 2011. godine, Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu organizirala je stručni skup na temu Knjiga i književnost na novim medijima, na kojem se također vrlo detaljno i s različitih vidova razgovaralo o elektroničkoj knjizi. Vidi Krolo Žužul, Katarina. Knjiga i književnost na novim medijima. // Novosti, 54 (prosinac 2011.) [citirano: 2012-08-02]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/472. I naposljetku, na 38. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva, koja će se održati u Osijeku 26.-28. rujna 2012. godine, jedan okrugli stol također je posvećen temi elektroničke knjige.

Može se reći da je u ovom trenutku upitno koliko je nabava elektroničkih knjiga financijski opravdan poduhvat. Naime, da bi se elektronička knjiga čitala s užitkom koji nudi njena tiskana inačica, potrebno je imati elektronički čitač (npr., Kindle, iPad i sl.). Broj ljudi u Hrvatskoj koji posjeduje neki od elektroničkih čitača iznimno je mali[24] te se postavlja pitanje tko bi posuđivao elektroničke knjige u hrvatskim knjižnicama i koliko bi se one doista i koristile? Svjetske knjižnice (i visokoškolske i narodne) koje su nastojale korisnicima približiti knjigu na novom mediju za potrebe korisnika, nabavile su elektroničke čitače koje su korisnicima posuđivale zajedno s elektroničkim knjigama i na taj način popularizirale i korisnicima približile i elektroničke knjige i elektroničke čitače.[25] Za hrvatske knjižnice nabava elektroničkih čitača bila bi, posebice danas u vrijeme rastuće recesije, iznimno velik i teško opravdan izdatak. Međutim, prednosti elektroničkih knjiga u vidu mogućnosti dodavanja digitalnih bilješki, podvlačenja teksta, pretraživosti, mogućnosti višestrukog pristupa i pristupom primjerice samo pojedinim poglavljima, posebice kod znanstvene, udžbeničke ili stručne literature kakvu nabavljaju visokoškolske knjižnice, i dalje privlače korisnike (pa tako i knjižničare) tako da je, i pored trenutačnih financijskih prepreka, razumljiv njihov stalan interes za tu vrstu građe.

Prema našim spoznajama, dvije knjižnice u Hrvatskoj nude uslugu korištenja elektroničkih čitača i iPad uređaja u svojim prostorima: to su knjižnica Bogdan Ogrizović (od prosinca 2012.) i Gradska knjižnica Rijeka (od siječnja 2013.). Bit će zanimljivo pratiti njihova iskustva.

3. Upravljanje vlasničkim pravima (Digital Rights Management, DRM)

S pojavom elektroničkih knjiga, pojavljuju se i sustavi za upravljanje uporabom tih knjiga. Naime, budući da su u elektroničkom okruženju manipulacija tekstom, kopiranje datoteka te njihovo raspačavanje iznimno

[24] Elektronički čitači svrstavaju se u tri skupine uređaja: crno bijeli e-ink čitači koji koštaju do 600-700 kuna, 7 inčni tableti sa LCD ekranima u boji (cca. 800-2000 kuna) i tablet uređaji većih dijagonala s vrlo kvalitetnim ekranima kao što je iPad (cijena 3500+ kuna). Vidi: Plavljanić, Boris. Vodič za kupnju e-čitača/tableta. // PC Chip. 5. veljače 2012. [citirano: 2012-08-01]. Dostupno na: http://www.pcchip.hr/clanak/vodic-za-kupnju-e-citacatableta/

[25] Vidi npr., Zimerman, Martin. E-readers in an academic library setting. // Library Hi Tech 29, 1(2011), 91-108. Također, Clark, Dennis T. Lending Kindle e-book readers : first results from the Texas A&M University project. // Collection Building 28, 4(2009), 146-149. Također, McKnight, Cliff; James Dearnley. Electronic book use in a public library. // Journal of Librarianship and Information Science 35, 4(2003), 235-242.

jednostavni, javila se potreba za uspostavljanjem sustava (pomoću softvera ili hardvera) koji bi onemogućio zloporabu ili kršenje autorskih/vlasničkih prava digitalnog sadržaja. Ovo su iznimno značajni problemi te se pojavila potreba da se posebno reguliraju pitanja autorskih i vlasničkih prava u elektroničkom okruženju. Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (*World Intellectual Property Organization - WIPO*), jedna od specijaliziranih agencija Ujedinjenih naroda, u svome dokumentu *WIPO Copyright Treaty* [26] bavi se pitanjima zaštite prava ponajviše zbirki različitih djela (primjerice baza podataka), ali za elektroničke knjige su najvažniji oni dijelovi koji se odnose na zaobilaženje mehanizama zaštite tih prava. Nedvojbeno je da je pravna zaštita intelektualnog vlasništva potrebna, osim ako se radi o specifičnim oblicima uporabe poput razumne uporabe (tzv. '*fair use')* i sl. SAD je na WIPO smjernicama utemeljio svoj zakon pod nazivom *Digital Millenium Copyright Act* koji sankcionira proizvodnju i diseminaciju tehnologije, uređaja ili usluga čija je svrha zaobilaženje zaštite, čime se nadzire pristup građi sa zaštićenim autorskim i vlasničkim pravima.[27]

U Hrvatskoj se prava autora štite Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima.[28] Taj zakon u srodna prava uključuje "prava proizvođača baza podataka na njihovim bazama podataka".[29] Iako Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima ne govori izričito o elektroničkim knjigama ili drugim sadržajima na internetu i po svome je sadržaju blizak WIPO-ovom dokumentu, ovo je korak bliže prema reguliranju i zaštiti prava autora u elektroničkom okruženju.

S vremenom se sve više javljala potreba da se zaštiti intelektualno vlasništvo u elektroničkom okruženju, a razni mehanizmi i sustavi upravljanja, koji su se počeli javljati u obliku softvera ili hardvera i koji su dolazili zajedno s digitaliziranim sadržajem, postali su poznati pod generičkim nazivom upravljanje vlasničkim pravima (*Digital Rights Management* - DRM).[30] DRM sustavi mogu se koristiti za zaštitu različitih osoba: nakladnika koji želi zaštiti svoj

---

[26] WIPO Copyright Treaty (WCT). Adopted in Geneva on December 20, 1996. [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/pdf/trtdocs_wo033.pdf.

[27] Zakon je izglasan još 1998. godine. Vidi u: Digital Millenium Copyright Act [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.copyright.gov/legislation/hr2281.pdf.

[28] Vidi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Zagreb, 2011. [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zastita/zakon_autorsko_HR.pdf.

[29] Isto. Str. 3.

[30] Riley, Elizabeth. E-books and the ownership myth : the limitations of Digital Rights Management on consumers. // 5pm Journal of Digital Research and Publishing, Semester 1(2010), 38. (36-42)

proizvod, autora koji nastoji zaštititi svoja autorska prava ili čak proizvođača hardvera.[31] U osnovi, kod njih se najveća pozornost stavlja upravo na 'nadzor' – pomoću DRM-a, vlasnici prava pristupa ponajviše (nakladnici), ali i vlasnici autorskih prava, nastoje nadzirati korisnike u pristupu digitaliziranom sadržaju. Ovo dakako rezultira raznim ograničenjima vezanim uz kopiranje, učitavanje, tiskanje ili čak višekratan pristup digitaliziranom sadržaju. Kao što je već rečeno, DRM sustavi pojavili su se iz potrebe da se spriječi zlouporaba intelektualnog vlasništva na internetu i knjižnice kao ustanove prve podržavaju i promoviraju zaštitu intelektualnog autorstva. Međutim, kako *American Library Association* (ALA) ističe, problem za knjižnice ili obrazovne ustanove nisu DRM sustavi, nego poslovni modeli koje proizvođači digitalnog sadržaja trenutačno nude.[32] Mnogo je slučajeva kada ti DRM sustavi mogu za knjižnice predstavljati ozbiljna ograničenja, a korisnike frustrirati.

Moramo stoga znati da pomagala kojima se definira DRM ne određuju način na koji će se odvijati trgovina na internetu, odnosno pod kojim će uvjetima knjižnice nabavljati elektroničke knjige od nakladnika ili dobavljača. Oni, kao što je već rečeno, omogućuju različite modele suradnje, ovisno o dogovoru između dobavljača i kupca odnosno knjižnice. Stoga svi koji su zainteresirani za nabavu elektroničke građe trebaju biti dovoljno glasni i osigurati da se njihove želje čuju, a interesi uvaže i ugrade u postojeće sustave DRM-a. Zapravo, osnovna premisa DRM-a je da nositelji autorskih/vlasničkih prava trebaju odrediti načine zaštite tih prava.[33] Nažalost, ponekad nositelji prava (a ovdje prvenstveno mislimo na nakladnike i dobavljače) u digitalni proizvod koji nude ugrađuju ograničenja koja nadilaze autorska ili vlasnička prava zaštićena zakonima o autorskim i srodnim pravima. Zapravo, može se reći da DRM sustavi, ukoliko nisu uravnoteženi, značajno umanjuju mogućnosti knjižnica da zadovoljavaju informacijske potrebe korisnika i zajednice. ALA nabraja nekoliko ograničenja koja je prepoznala kao posebno problematična:[34]

---

[31] Digital Rights Management : technological, economic, legal and political aspects / Eberhard Becker, Willms Buhse, Dirk Gunnewig and Niels Rump (eds.). New York : Springer, 2003. Str. 4.

[32] Vidi: ALA American Library Association. Digital Rights Issues [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/copyright/digitalrights/DRMissues.pdf.

[33] Neylon, Eamonn. First steps in an information commerce economy : Digital Rights Management in the emerging eBook environment [citirano: 2012-08-07]. // D-Lib Magazine 7, 1(January 2001). Dostupno na: http://www.dlib.org/dlib/january01/neylon/01neylon.html

[34] Vidi ALA. Nav. dj.

- ograničavanje posudbe elektroničkih knjiga drugima ili onemogućivanje doktrine prve prodaje (tzv. *'First Sale'*).[35] Upravo je doktrina prve prodaje knjižnicama dopuštala da knjižnice korisnicima posuđuju na zakonit način pribavljenu građu.
- uvođenje *'Pay-per-use'* modela diseminacije informacija. Ovaj model ugrožava jednakost pristupa i može imati velike ekonomske posljedice za javne ustanove.
- uvođenje vremenskog i drugih ograničenja korištenja građe koja mogu onemogućivati čuvanje ili arhiviranje građe. Mnogi tržišni modeli DRM sustava predviđaju sadržaj koji u osnovi nestaje s uređaja korisnika nakon određenog razdoblja ili nakon određenog broja korištenja.[36] DRM tehnologija može također spriječiti prenošenje/kopiranje sadržaja na neki novi format. To znači da se knjižnicama i ostalim baštinskim ustanovama u osnovi onemogućuje da čuvaju građu za buduća pokoljenja.
- eliminiranje razumne uporabe (*'fair use'*) odnosno oblika uporabe predviđenih zakonom o autorskom pravu[37] koja se odnose na obrazovanje ili istraživački rad. DRM tehnologija može spriječiti normalnu uporabu (tiskanje, preuzimanje dijelova teksta radi citiranja i sl.) djela koja su zaštićena autorskim pravima. Da bi knjižnice ili obrazovne ustanove mogle obavljati svoju zadaću, one moraju imati dopuštenje da s djelima koja su zaštićena autorskim pravima mogu obavljati sve aktivnosti koje su predviđene i koje dopošta Zakon o autorskom i srodnim pravima.[38]

---

[35] Čl. 106. američkog zakona o autorskom i srodnim pravima dopušta osobi koja kupi primjerak djela ili zvučne snimke koji potpadaju zakonu o autorskom pravu da taj primjerak proda, posudi ili izloži. Vidi Copyright law of the United States of America and related laws contained in title 17 of the United States Code. [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#109.

[36] Harper Collins je od 07. ožujka 2011. godine uveo pravilo da knjižnice njihove elektroničke knjige korisnicima mogu posuditi točno 26 puta (što otprilike iznosi posudbu u tijeku jedne godine, pod uvjetom da korisnik naslov kod sebe može držati 14 dana). Nakon toga knjižnica taj naslov mora ponovno kupiti (da bi ga ponovno mogla posuđivati korisnicima 26 puta). Vidi: Kellogg, Carolyn. HarperCollins' 26-checkout limit on libraries' ebooks starts today [citirano: 2012-08-08]. // Los Angeles Times. March 7, 2011. Dostupno na: http://latimesblogs.latimes.com/jacketcopy/2011/03/harpercollins-library-ebook-checkout-limit.html. Knjižnica zapravo u ovom slučaju knjižnicu 'kupuje' samo na rok od jedne godine. Zapravo, nismo sigurni koliko je glagol 'kupiti' ovdje uopće prikladan (možda: zakupiti?).

[37] Vidi također u: Godwin, Michael. Digital Rights Management : a guide for librarians. January, 2006. [citirano: 2012-08-08]. // American Library Association. Str. 2. Dostupno na: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/copyright/digitalrights/DRMfinal.pdf

[38] Npr., u našem Zakonu, to je primjerice sadržano u Poglavlju 6. Sadržajna ograničenja autorskog prava, čl. 80-98. Vidi Zakon. Nav. dj. Str. 13-16.

Knjižničari koji planiraju nabavljati elektroničke knjige, trebaju biti upoznati s različitim oblicima DRM-a koji se upotrebljavaju za zaštitu nelegalnog umnožavanja ili općenito, za nadzor pristupa digitalnim sadržajima. Općenito gledajući, možemo ih svrstati u nekoliko širokih kategorija: kriptiranje sadržaja, vezivanje sadržaja za određeni uređaj ili neki oblik označivanja digitalnog sadržaja da se spriječi umnažanje.[39] Kriptiranje podataka najčešći je način zaštite. Kod kriptiranja digitalnog sadržaja, taj sadržaj može čitati samo uređaj koji ima odgovarajući dekoder i 'ključ'.[40] Vezano uz kriptiranje sadržaja, vezuje se i pojam tzv. pristupa od povjerenja (*'trusted computing')*. Naime, dobavljačima nije bilo dovoljno da se sadržaj kriptira jer u slučaju dekodiranja taj se sadržaj i dalje mogao umnažati ili raspačavati. Zbog toga su došli do zamisli da se određeni digitalni sadržaj vezuje (može čitati) samo za jedan, jasno definiran uređaj (računalo ili elektronički čitač). Ovo drastično umanjuje mogućnost umnažanja ili raspačavanja podataka u elektroničkom okruženju, ali i mogućnost posuđivanja za knjižnice.[41] Druga skupina pristupa vezuje se uz označivanje sadržaja (umetanje tzv. žigova). Oznaka na digitalnom sadržaju može ukazivati na to da je sadržaj zaštićen zakonom o autorskom pravu[42] ili na koji se način može rukovati tim sadržajem.[43]

U nastavku ćemo dati presjek najvećih nakladnika/dobavljača elektroničkih knjiga i njihovih poslovnih modela.

4. Nakladnici i dobavljači elektroničkih knjiga i modeli nabave

4.1. Ebrary (www.ebrary.com)

Ovog dobavljača elektroničkih knjiga 1999. godine su osnovali C. Warnock i K. Sayar sa sjedištem u Kaliforniji, a godine 2011. ga je preuzeo ProQuest. Ebrary sadrži zbirku više od 75,000 elektroničkih knjiga iz različitih predmetnih područja poput medicine, ekonomije, povijesti, upravljanja itd. Zastupljen je i dostupan većinom u visokoškolskim knjižnicama, no nudi rješenja i modele nabave elektroničkih knjiga i za narodne i školske knjižnice, korporacije, vladine organizacije te nakladnike.[44]

---

[39] Vidi Godwin, Michael. Nav. dj. Str. 10-17.

[40] Isto. Str. 10.

[41] Isto. Str. 12-13.

[42] Npr., 'Zabranjeno umnažanje'.

[43] Npr., 'Dopuštena samo jedna kopija'.

[44] Vidi Ebrary. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/index.jsp

Trenutno postoji šest modela nabave elektroničkih knjiga koje nudi Ebrary: pretplata, model korisničkog odabira građe *(patron driven acquisition - P.D.A.)*, kupnja (trajna arhiva), kratkoročne posudbe, elektronička odobrenja *(E-approvals)* i softver kao usluga (SaaS).[45] U nastavku slijedi pregled svakoga pojedinačnog modela.

Modeli koje je Ebrary razvio prije desetak godina, predstavljaju za knjižnice pristupačan način pružanja zbirke elektroničkih knjiga različitih predmetnih područja. Prvi model je pretplata pri, čemu sve Ebraryeve pretplatničke baze podataka neprestano rastu bez dodatnih troškova, a istovremeno nude višekorisnički pristup, dok cijena same pretplate ovisi o broju krajnjih korisnika. Postoje četiri pretplatničke zbirke: *Academic Search Complete, College Complete, Public Library Complete* i *Government Complete*.[46] Sve zbirke omogućuju prijenos podataka i integriranje digitalnog sadržaja na Ebrary platformu pomoću DASH!-a (*Data Sharing, Fast*).[47] Sljedeći model je model korisničkog odabira građe *(Patron Driven Acquisition - P.D.A.)*. Ovaj, već prethodno opisan model, nudi pristup velikoj količini naslova koji se kupuju samo ukoliko se koriste. Naslov je aktiviran za kupnju ili posudbu ukoliko korisnik prigodom jedne posjete u jednoj jedinici građe pregleda 10 stranica i više; na jedinici građe provede 10 minuta i više,[48] ukoliko na papir otisne bilo koju stranicu (osim naslovnice); ukoliko napravi kopiju bilo koje stranice (osim naslovnice); te ukoliko dođe do preuzimanja dokumenta bilo koje vrste (s tim da se dokumenti koji su na posudbi nekada ne mogu u potpunosti preuzeti).[49]

Knjižnice tako mogu pretraživati svoju zbirku P.D.A. odabranih naslova prema predmetu, izdavaču, cijeni, datumu i drugim parametrima, a također

---

[45] Vidi Ebrary model overview. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/models.jsp;jsessionid=OKLJGGDJCMEI

[46] Isto.

[47] Pomoću DASH! tehnologije moguće je izgraditi interaktivne baze specijalnih zbirki, izvješća, internih dokumenata i općenito svih dokumenata u PDF formatu (i onih koji se mogu konvertirati u PDF format). Ova tehnologija omogućuje prijenos individualnih dokumenata ili serije dokumenata s pripadajućim metapodacima, a knjižnice mogu same odlučiti hoće li njihove zbirke biti javno dostupne ili s ograničenim pristupom unutar ustanove. Više o tome: Ebrary DASH!™ (Data Sharing, Fast). // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/dash.jsp

[48] Ukoliko, primjerice, korisnik pregledava stranicu 5 minuta, a potom pregledava drugu stranicu 6 minuta, naslov neće biti aktiviran dok se ne prijeđe na iduću stranicu. Tada sustav prepoznaje da je prethodna stranica uistinu čitana te će brojati 11 minuta pregledavanja.

[49] Vidi Ebrary support center : admins : what counts as triggerable usage. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://support.ebrary.com/kb/triggerable-usage/

mogu za posredovanje odabrati i kratkoročne posudbe u kombinaciji s P.D.A.[50] Prema modelu kupnje (trajni arhivi), knjižnice u svoj trajni arhiv mogu same birati željene naslove ili pak odabrati 'početni paket' koji mogu nabaviti sa značajnim popustom. Cijena po naslovu označava cijenu za pristup samo jednog korisnika, dok se za neograničen višekorisnički pristup plaća 150 posto navedene cijene.[51] Ebrary je prvi dobavljač elektroničkih knjiga koji nudi model kratkoročnih posudbi, koje se aktiviraju isključivo na temelju korištenja određenog naslova. Ovaj model omogućuje način podrške bilo kojem programu bez obveze na kupnju istog. Knjižnice tako mogu koristiti ove kratkoročne posudbe kao standardnu uštedu na troškovima ili u kombinaciji s P.D.A. kao dodatnom stavkom posredovanja prije nego što su naslovi aktivirani za kupnju. Kratkoročne posudbe dostupne su u razdoblju od jednog ili sedam dana. Kad posudba istekne, knjižnica dobije obavijest zajedno s mogućnostima kao što su kupnja naslova, omogućivanje kupnje pomoću P.D.A. ili možda nove posudbe od najviše sedam dana. Knjižnice mogu najviše iskoristiti tri posudbe po naslovu, ako nakon te tri posudbe ponovno žele koristiti knjigu, moraju je kupiti. Pomoću modela E-odobrenja *(E-approvals),* knjižnice mogu automatski kupiti Ebraryeve elektroničke knjige na temelju nabavnih planova (tzv. YBP-ov sustav odobrenja[52]). Posljednji model je softver kao usluga (SaaS). Knjižnice, nakladnici i druge organizacije mogu licencirati Ebrary platformu za raspačavanje vlastitoga digitalnog sadržaja. Ebrary ovo omogućuje uslugom Saas.[53] Osnovna obilježja i prednosti Ebrary platforme su dostupnost u svako doba (*online* i *offline*) na različitim uređajima: iPad, iPhone, Kindle,

[50] Vidi Ebrary title preview : patron driven acquisition. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/pda/home.action

[51] Vidi Ebrary title preview for libraries. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/librarytitles/search.action?adv.x=1&f00=collection&p00=col_cust_perp_eligible&p01=eball&f01=all&sortBy=date&sortOrder=desc i Ebrary title prewiew for corporations & goverment. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/corptitles/search.action?adv.x=1&f00=collection&p00=col_cust_perp_eligible&f01=all&p01=eball&sortBy=date

[52] YBP Library Services bila je knjižara u SAD-u osnovana 1971. i svoje je usluge pružala uglavnom visokoškolskim knjižnicama. Oni su prvi uveli tzv. nabavne planove za svoje klijente. To je u osnovi ugovor između knjižare i knjižnice na temelju kojeg knjižara opskrbljuje knjižnicu građom koja odgovara unaprijed određenom (predmetnom) profilu knjižnice. Danas YBP-ov sustav odobrenja koristi više od 2.400 knjižnica diljem svijeta kako bi unaprijedile svoju znanstvenu zbirku. Više o tome: Approval plans : what they are, what they are not. // Library.rice.edu [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://library.rice.edu/about/departments/technical-services/approvalcd.pdf

[53] Više o tome: Ebrary software as a service (SaaS). // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/saas.jsp

Kobo, Nook, Sony Reader,[54] a također je dostupna pomoću iOS i Android aplikacija.[55]

4.2. Springer (www.springer.com)

Ovaj svjetski nakladnik objavljuje knjige, elektroničke knjige, recenzirane znanstvene časopise, a posebice je aktivan u području znanosti, tehnologije i medicine (STM). Može se reći da je Springer unutar ta tri područja najveći nakladnik knjiga i drugi najveći nakladnik časopisa s oko 2.000 postojećih časopisa te 7.000 novih knjiga koje se objavljuju svake godine.[56]

Kada govorimo o zbirci elektroničkih knjiga, Springer nudi oko 51.000 potpuno pretraživih i indeksiranih naslova zajedno s elektroničkim referentnim djelima (*eReferences Works*) i online časopisima (eSeries) u dvanaest predmetnih zbirki na engleskom jeziku i pet predmetnih zbirki na njemačkom jeziku dostupnih u PDF, HTML te XML formatu za elektroničke referentne radove.[57]

Modeli nabave elektroničkih knjiga kod Springera su dosta pojednostavljeni, odnosno ne postoje gotovo nikakva DRM ograničenja. Bez DRM ograničenja, knjižnice mogu pristupiti digitalnom sadržaju s bilo koje lokacije i s gotovo bilo koje platforme, uključujući široki raspon mobilnih uređaja. Jedna od brojnih prednosti Springer eBook zbirke, posebno važna za knjižnice, jest potpuna integriranost u knjižnični katalog te dostupnost MARC i OCLC MARC zapisa.[58] Sav Springerov digitalni sadržaj nudi se kao godišnji paket, dakle, knjižnice mogu kupiti ili cijelu godišnju zbirku ili bilo koji broj predmetnih zbirki. Knjižnica pri tome zadržava pravo arhiviranja i stalnog pristupa digitalnom sadržaju, a pristup je omogućen dok god knjižnica plaća godišnju članarinu na zbirku elektroničkih knjiga ili pretplatu na elektroničke časopi-

[54] Vidi Ebrary key features and benefits of the ebrary platform. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/tech.jsp

[55] Vidi Ebrary mobile. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/mobile.jsp

[56] Vidi Springer key facts. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/about+springer/company+information/key+facts?SGWID=0-175806-0-0-0

[57] Vidi Springer ebooks. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/librarians/e-content/ebooks?SGWID=0-40791-0-0-0

[58] Isto.

se.[59] Springer ne omogućuje plaćanje *'Title-by-title'* osim za naslove elektroničkih referentnih djela, dok je *'Pay-per-use'* model dostupan. Nešto slično modelu 'tiskanja na zahtjev' je Springerova *'Mycopy'* usluga koja omogućuje knjižnicama koje već ostvaruju pretplatu na neki od Springerovih paketa da nabave tiskanu inačicu elektroničke knjige za 24.95 EUR/USD.[60] U suradnji s nekoliko knjižnica, Springer je u pilot projektu testirao i vrednovao model korisničkog odabira građe (*patron driven acquisition - P.D.A.)*. Rezultati su pokazali mogućnosti ovoga modela, međutim i njegove nedostatke.[61] Za razliku od većine drugih nakladnika, Springer nema gotovo nikakvih ograničenja po pitanju korištenja elektroničkih knjiga: omogućuju višekorisnički pristup, ne postoje ograničenja broja pregleda elektroničke knjige ili njenog poglavlja, dopušteno je tiskanje, slanje elektroničkom poštom te nesustavno preuzimanje elektroničke knjige. Knjižnice također imaju digitalna prava međuknjižnične posudbe te mogu Springerovu digitalnu građu uključiti u nastavno gradivo, što je iznimno važno za visokoškolske knjižnice.[62]

Springer također na svojim stranicama nudi svojevrsni vodič za implementaciju zbirke elektroničkih knjiga posebno namijenjen knjižničarima. U vodiču je pojašnjeno deset koraka koje je potrebno provesti prije implementacije zbirke elektroničkih knjiga te prednosti koje Springer nudi u vezi toga.[63]

---

[59] Vidi Springer frequently asked questions. // Ebsco.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www2.ebsco.com/en-us/ProductsServices/ebooks/Pages/springerfaqs.aspx?PageView=Shared#09

[60] Neovisno o razlici u tečaju, sve se Springerove knjige mogu kupiti za istu cijenu: u SAD-u i Kanadi za 24,95 dolara dok u Europi za 24,95 eura. U cijenu je uključena poštarina. Vidi Springer MyCopy. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/librarians/e-content/mycopy?SGWID=0-165802-0-0-0

[61] Knjižnice kao glavni nedostatak vide cijenu koju je nakladnik, u ovom slučaju Springer, postavio za cijenu preuzimanja jednog poglavlja knjige, a to je 4 funte (cca 38,00 kuna po tečaju 29. 8. 2012.). Općenito gledajući, cijena preuzimanja jednog poglavlja je iznimno visoka i kod elektroničkih zbirki koje se mnogo koriste, knjižnicama se više isplati pretplatiti se na cjelokupnu zbirku, nego plaćati za poglavlja. Više o tome: Thompson, Sarah. User-driven purchasing : a pilot project to test an alternative pricing model for Springer e-book collections. // Serials : The Journal for the Serials Community 23,2(July 2010) Dostupno na: http://uksg.metapress.com/content/f171173g040mv8u3/

[62] Vidi Velde, Wouter; Ernst Olaf. The future of eBooks? Will print disappear? An end-user perspective. // Library Hi Tech 27, 4(2009), 573.

[63] Vidi 10 steps to implementing an eBook collection : a guide for librarians. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: www.springer.com/.../content/.../M1134_DF_10..

4.3. OverDrive (www.overdrive.com)

OverDive je američki dobavljač elektroničkih i audio knjiga, glazbe i drugoga digitalnog sadržaja. Osnovao ga je S. Potash 1986. godine sa sjedištem u Clevelandu. Prema njima, OverDrive posjeduje više od 500.000 digitalnih naslova od više od 1.000 nakladnika te opskrbljuju više od 15.000 knjižnica, fakulteta, škola, trgovaca. Surađuju s nakladnicima kao što su Harper Collins, Harlequin Enterprises i Boorders Books. Prvenstveno usmjeren na knjižničarsko tržište, 2002. godine OverDrive pokreće digitalnu platformu za preuzimanje sadržaja nazvanu *OverDrive's Digital Library Reserve*.[64] 2004. godine, OverDrive počinje raspačavati audio naslove zaštićene DRM sustavom.[65] OverDrive je također u partnerstvu s vodećim tvrtkama u polju tehnologije poput Microsofta, Mobipocketa i Adobe Systemsa te je 2008. godine počeo primjenjivati sustav zaštite pod nazivom *Adobe Digital Experience Protection Technology* (ADEPT), DRM oblik zaštite dokumenata kod kojeg je na svoj čitač potrebno instalirati Adobe Digital Editions prije čitanja elektroničkih knjiga.[66] Što se tiče vrsta knjižnica, OverDrive opskrbljuje narodne, specijalne, školske, fakultetske i korporativne knjižnice te nudi tri vrste stranica za preuzimanje digitalnog sadržaja: *School Download Library, Corporate Download Library* i *College Download Library*. OverDriveova platforma podržava MAC i PC računala, iPod, iPhone, iPad, Android, Sony Reader, Kobo eReade, Kindle (trenutno dostupan samo za američke škole i knjižnice), te mobilne aplikacije za Android, Blackberry, iPhone, iPad and Windows Phone.[67]

OverDrive model nabave[68] dopušta knjižnici da odabere elektroničku knjigu i preuzme ju na svoj osobni elektronički čitač. Ovaj model koji se

---

[64] Vidi OverDrive about. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/About/

[65] Vidi OverDrive audio books platform released. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/News/getarticle.aspx?newsArticleID=20041026

[66] Adobe Digital Editions je besplatan program za čitanje DRM zaštićenih knjiga. Više o tome Reuters: OverDrive deploys new Adobe content protection service for Adobe Digital Editions. // Reuters.com. Dostupno na: http://www.reuters.com/article/2008/01/23/idUS128514+23-Jan-2008+MW20080123

[67] Vidi OverDrive market solutions. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/

[68] Kod ovog modela prikladnije je koristiti naziv 'posudba' *(lending)* nego 'nabava' (*acquisition)*

primjenjuje na najveći broj naslova, naziva se *'one-copy/one-user lending model'* koji je sličan modelu uobičajene posudbe knjiga u knjižnicama. Ukoliko, dakle, naručena digitalna zbirka sadrži samo jednu kopiju određenog naslova, tada u određenom razdoblju samo jedan korisnik može koristiti taj naslov. Broj naslova te rok posudbe elektroničke knjige određuje sama knjižnica, no najčešće je to razoblje od 7, 14 ili 21 dan. Nakon roka posudbe, taj naslov nestane s korisnikovog čitača i vraća se natrag u digitalnu zbirku.[69] OverDrive, kao i većina drugih dobavljača, ne omogućuje knjižnici posjedovanje knjige, što znači da knjižnica kod ovog modela nabave elektroničke knjige ne može prodavati, poklanjati ili posuđivati međuknjižničnom posudbom. Čak i pri posudbi korisnicima, knjižnica mora ići preko mrežnih stranica OverDrive-a.[70] Na primjeru *School Download Library* opisan je sustav naplate ove usluge. Godišnja cijena za jednu školu iznosi 2.000 dolara, što uključuje 1.000 dolara za elektroničke i/ili audio knjige i čime se dobije pristup 150-200 elektroničkih /audio knjiga. Također se nudi još jedan model koji je manje zastupljen, a naziva se Model maksimalnog pristupa (*'Maximum Access')*. Taj model odnosi se na neograničeno istovremeno korištenje naslova nekih nakladnika.[71] Na mrežnim stranicama, OverDrive u 'Uvjetima korištenja' i 'Pristupnom sporazumu' regulira i štiti autorska/vlasnička prava digitalnog sadržaja.[72]

4.4. Freading (Library Ideas, LLC.)(www.libraryideas.com)

Za razliku od dobavljača i nakladnika elektroničkih knjiga, *Freading eBook Service* je platforma, odnosno servis za preuzimanje elektroničkih knjiga u vlasništvu privatne tvrtke Library Ideas, LLC. Tvrtka je osnovana 2008. godine, a prvenstveno je usmjerena, kako i samo ime kaže, na knjižnice i

---

[69] Vidi OverDrive school download library FAQ. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/K12/SDL/faqs.aspx

[70] Vidi ALA American Library Association. Frequently asked e-book questions from public librarians : prepared by the OITP E-book Task Force, June 2011. [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/e-book_faq.pdf

[71] Vidi OverDrive school download library FAQ. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/K12/SDL/faqs.aspx

[72] Vidi OverDrive acess agreement. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/HigherEducation/accessagreement.aspx i OverDrive terms of use. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/K12/SDL/termsofuse.aspx

rješenja za digitalne sadržaje. Uz ovaj servis postoje još dva servisa za digitalni sadržaj: *The Freegal Music Service* i *Rocket Languages*.[73]

Nakon što je 2011. pokrenut servis Freading, u vrlo kratkom razdoblju više od 190 knjižničnih sustava pretplatilo se na njega. Početna članarina za svakoga novog korisnika ovog servisa je 150 dolara, a nakon što se knjižnica pretplati, dobiva pristup više od 20.000 elektroničkih knjiga.[74] Za razliku od OverDrivea, gdje jednu knjigu može nakon kupnje čitati samo jedan korisnik, Freading omogućuje istodobni višekorisnički pristup koji se temelji na modelu *'Pay-per-download'*. Ovaj model se temelji na korištenju 'tokena'. Knjižnica tako može ili unaprijed platiti određeni broj tokena ili se na kraju mjeseca knjižnici pošalje račun. Jedan token vrijedi 0.50 dolara te je potrebna različita količina tokena za preuzimanje različitih vrsta elektroničkih knjiga. Primjerice, elektronička knjiga objavljena prije 6 mjeseci vrijedi 4 tokena (2 dolara) i može se produžiti jednom za 1 token (0.50 dolara); knjiga objavljena prije 7 mjeseci do 2 godine vrijedi 2 tokena (1 dolar) i može se produžiti jednom besplatno; knjiga objavljena prije više od dvije godine vrijedi 1 token (0.50 dolara) i također se može besplatno jednom produžiti. Svaki tjedan korisnicima se dodjeljuje 4 ili 5 tokena, no knjižnica može ograničiti konačni broj tokena koji korisnici mogu potrošiti kako bi mogla nadzirati svoje troškove.[75] Nakon što korisnik preuzme naslov, može ga zadržati do dva tjedna, nakon čega se taj naslov može jednom produžiti. Ukoliko je naslov produžen, cijena se vraća na staro te će knjižnica morati ponovno platiti regularnu cijenu ukoliko bi posudila knjigu treći put. Iako postoji sumnja da bi uporaba tokena mogla zbuniti korisnike, postoji mišljenje da je ovo najisplativiji model trenutačno ponuđen knjižničnoj zajednici. I nakladnicima je ovo zanimljiv model jer, umjesto da naslov proda jednom po cijeni od primjerice 20 dolara, on po ovome modelu od svakog preuzimanja/čitanja knjige dobije određeni postotak i tako im je omogućen stalan priljev sredstava.[76]

---

[73] The Freegal Music Service je servis za skidanje MP3 glazbe koja nije zaštićena DRM sustavom, dok je Rocket Languages servis za online učenje stranih jezika, također bez DRM ograničenja. Više o tome: About Library Ideas, LLC. // Libraryideas.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.libraryideas.com/about-html.html

[74] U zbirci se nalaze i naslovi nakladnika Harvard University Press i Yale University Press.

[75] Kelley, Michael. Freading on the rise : the ebook sibling of freegal is showing signs of rapid growth. // Library Journal, May 15, 2012, str. 26-28. [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.libraryideas.com/Freading_May152012.pdf

[76] Vidi: Kelley, Michael. ALA Annual 2011 : new eBook service launched, takes its inspiration from Freegal. // Library Journal, June 24, 2011. [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.libraryjournal.com/lj/communityala/891114-448/ala_annual_2011_new_ebook.html.csp.

Da bi mogao posuditi elektroničku knjigu od knjižnice, korisniku je potrebna iskaznica knjižnice koja je pretplaćena na Freading te besplatni Adobe Digital Editions račun. Freading elektroničke knjige su dostupne u PDF i ePub[77] formatu te se mogu čitati na sljedećim uređajima: Mac računalima ili PC-u, iPadu, iPhoneu, Nooku, Sony Readeru, Kobou i Kindle Fireu (ali ne i drugim Kindle uređajima), a također postoje i Apple i Android aplikacije za čitanje na mobilnim uređajima.[78]

4.5. Amazon.com, Inc. (www.amazon.com)

Amazon, sa sjedištem u Seattleu (Washington, SAD), najveći je online dobavljač na svijetu.[79] Amazon je poznat po elektroničkom čitaču Kindle koji je javnosti predstavljen 2007. godine. Za razliku od ostalih elektroničkih čitača na kojima se elektroničke knjige uglavnom čitaju u ePub ili PDF formatu, Amazonove knjige su dostupne u AZW formatu koji nije otvoreni format (kao što je to primjerice ePub). Upravo nekompatibilnost s ePub formatom onemogućuje čitanje elektroničke knjige kupljene na Amazonu na bilo kojem drugom uređaju osim Kindlea.[80]

Što se tiče modela nabave elektroničkih knjiga preko Amazona, knjižnice kupnju obavljaju preko korporativnog računa *Amazon.com›s Corporate Credit Line*. Brojne knjižnice isprobale su model *'Purchase-on-demand'*. Naime, zahtjevi za međuknjižničnom posudbom knjižnicama su poslužili kao pokazatelji korisničkih potreba te su neke od tih naslova, umjesto da ih posude, radije

[77] ePub format je besplatan otvoreni standard za elektroničke knjige koji je potekao od Međunarodnoga digitalnog foruma za nakladništvo (International Digital Publishing Forum-IDPF). Više o tome: International Digital Publishing Forum. EPUB. // Idpf.org [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://idpf.org/epub

[78] Vidi Freading FAQ. // Freading.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: [citirano: 15. 08. 2012.] Dostupno na: http://idpf.org/epub

[79] Amazon je osnovao J. Bezos 1994. godine, a prvenstveno je to bila online knjižara koja se potom proširila i počela osim knjiga prodavati DVD-ove, CD-ove, glazbu, video igrice, namještaj, hranu, igračke itd. Vidi About Amazon. // Amazon.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.amazon.com/Careers-Homepage/b?ie=UTF8&node=239364011

[80] Više o tome: Perenson, Melissa J. The pitfalls of e-Book buying : what to look out for before you purchase. // Pcworld.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.pcworld.com/article/219335/the_pitfalls_of_ebook_buying_what_to_look_out_for_before_you_purchase.html

kupile i tako upotpunile svoju zbirku.[81] Javnost je dosta kritizirala Amazonov DRM model[82] budući da Amazon koristi tzv. *'trusted computing'* sustav po kojem je kupljena elektronička knjiga trajno vezana za njegov elektronički čitač i ne može ju se čitati ni na kojem drugom uređaju.[83] Povrh toga, Amazon ima podatke o knjigama koje korisnici imaju na svojim Kindle uređajima i ima mogućnost obrisati s tih uređaja sve knjige koje nisu kupljene od Amazona.[84]

Osim kupnje, knjige je moguće i posuditi preko Amazonovog *Kindle Library Lending* programa. Taj program je omogućen u partnerstvu s dobavljačem OverDriveom te na taj način i korisnici koji posjeduju Kindle mogu posuditi i čitati knjige iz svojih lokalnih knjižnica. Rok posudbe određuje sama knjižnica, a model posudbe je prethodno opisan OverDriveov model.[85] Međutim, broj Kindle uređaja na kojima se može instalirati jedan naslov knjige s jednog korisničkog računa kod Amazona je ograničen na 6 uređaja.[86] Također, korisnik koji kupuje elektroničku knjigu, zapravo tu knjigu ne posjeduje, nego kupuje licencu kako bi je mogao čitati na svom elektroničkom čitaču. Amazon je ponudio, ali samo autorima koji žele objavljivati svoje knjige za Kindle,

---

[81] Više o tome: Booth, Austin H.; Kathleen O'Brien. Demand-driven cooperative collection Development : three case studies from the USA. // Interlending & Document Supply 39, 3(2011), 148-155.

[82] Vidi: Amazon's Kindle swindle [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.defectivebydesign.org/amazon-kindle-swindle.

[83] Čak i ako sam kupac promijeni čitač, on bi u tom slučaju tu knjigu morao ponovno kupiti da bi ju mogao čitati na novom uređaju. Također, posudba kupljene knjige na čitanje nekome drugome ne dolazi u obzir (osim ako toj osobi ne posudite i svoj čitač).

[84] 2009. godine, Amazon je iz svoje online knjižare povukao Orwellovu 1984. i Životinjsku farmu jer se ispostavilo da kompanija koja ih je ponudila na prodaju preko njih nije za ta djela imala autorska prava. Uz povlačenje naslova iz prodaje, Amazon je te naslove 'obrisao' i s Kindle uređaja osoba koje su ih već kupile (i vratio im novac). Međutim, ovo je bilo shvaćeno kao narušavanje privatnosti, a javnost je prvi put shvatila da Amazon (u stilu Velikog Brata) ima pristup Kindle uređajima i svemu što se na njima nalazi. Više o tome u: Stone, Brad. Amazon erases Orwell books from Kindle [citirano: 2012-08-22]. // The New York Times, July 17, 2009. Dostupno na: http://www.nytimes.com/2009/07/18/technology/companies/18amazon.html?_r=1

[85] Vidi OverDrive Kindle Library Lending and OverDrive : what it means for libraries and schools. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://overdriveblogs.com/library/2011/04/20/kindle-library-lending-and-overdrive-what-it-means-for-libraries-and-schools/

[86] Vidi Clark, D.T. Lending Kindle e-book readers : first results from the Texas A&M University Project. // Collection Building, 28, 4(2009), 146-149.

mogućnost odabira ‹sa› ili ‹bez› DRM-a.[87] S druge pak strane, Amazon s velikim nakladnicima sklapa ugovor u kojem se definiraju DRM ograničenja.

4.6. Barnes & Noble, Inc. (www.barnesandnoble.com)

S više od milijun naslova elektroničkih knjiga, časopisa, novina, DVD-a itd., Barnes & Noble slovi kao najveća *online* knjižara na svijetu. Sjedište tvrtke je u New Yorku, a više od 700 trgovina diljem SAD-a te oko 600 fakultetskih knjižara opslužuje više od 4 milijuna studenata i nastavnog osoblja. Godine 2009., kao svojevrsna konkurencija Amazonovom Kindleu, Barnes & Noble stavlja na tržište svoj elektronički čitač pod nazivom Nook.[88] Ovaj elektronički čitač kompatibilan je sa sljedećim uređajima: iPad, iPhone, Mac, PC te Android platformom. Za razliku od Amazonovog AZW formata, Nookove elektroničke knjige su dostupne u PDF i ePub formatu.[89]

Prema uputama navedenim na mrežnim stranicama knjižare Barnes & Noble, primjerak elektroničke knjige koju korisnik kupi, ostaje u njegovom vlasništvu (osim ako ju sam ne obriše iz svoje arhive). U slučaju da knjiga pored sebe ima oznaku *'LendMe',* onda ju njen vlasnik može posuđivati i drugima, a u suprotnom, kupljenu elektroničku knjigu može čitati samo taj korisnik i nitko drugi. Jednom kada se elektronička knjiga kupi, korisnik je može preuzimati koliko god puta želi, no ukoliko je izbriše trajno iz svoje arhive, mora je ponovno kupiti. Elektroničku knjigu nije moguće otisnuti na papir. Nabava knjige je jednostavna: korisnik treba otvoriti korisnički račun na Barnes & Noble stranici te pomoću kreditne kartice kupiti naslov koji želi. Kao što je već napomenuto, Barnes & Noble nude i opciju posudbe knjiga *'LendMe'* za neke naslove, a rok posudbe je 14 dana. Međutim, kupci se upozoravaju da pri posudbi kupljenog naslova toj osobi 'posuđuju' i svoja digitalna prava stečena kupovinom, što znači da vlasnik tog naslova ne može čitati tu knjigu dok god je 'na posudbi' nekome drugome.[90]

---

[87] Vidi Benton, Joshua. Amazon gives publishers easier control over DRM in Kindle ebooks. // Niemanlab.org. [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.niemanlab.org/2010/01/amazon-quietly-lets-publishers-remove-drm-from-kindle-ebooks/

[88] Vidi About Barnes & Noble.com. // Barnesandnoble.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.barnesandnoble.com/help/cds2.asp?PID=8184

[89] Vidi McGuire, Craig. Barnes & Noble Adopts ePub standard : sligns with Adobe. // Digitaltrends.com. [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.digitaltrends.com/gadgets/barnes-aligns-with-adobe/

[90] Vidi NOOK books FAQ. // Barnesandnoble.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.barnesandnoble.com/u/nook-books-frequently-asked-questions-faq/379003486

Barnes & Noble je također partner s Google Books te kupci mogu dobiti brojne besplatne naslove unutar javne domene koji ne podliježu autorskom pravu.[91]

4.7. Hrvatske elektroničke knjižare: Vip i Planet9

U Hrvatskoj trenutačno postoje tri elektroničke knjižare: Vipova elektronička knjižara (http://eknjizara.vip.hr/), elektronička knjižara Hrvatskog Telekoma - Planet9 (http://www.planet9.hr/) i elektronička knjižara tvrtke Lamaro d.o.o - TookBook (http://www.tookbook.com/). Sve tri elektroničke knjižare na svojim mrežnim stranicama objašnjavaju pojam DRM-a, te navode formate ePub i PDF kao DRM zaštićene formate u kojima su dostupne njihove elektroničke knjige. Također, sve tri elektroničke knjižare navode doživotan pristup jednom kupljenoj elektroničkoj knjizi, s tim da Vipova elektronička knjižara i elektronička knjižara TookBook navode da se elektroničke knjige mogu preuzeti triput, a potom je potrebno kontaktirati elektroničku knjižaru za obnovu licence. Za razliku od Vipove elektroničke knjižare, TookBook i Planet9 nude i svoj elektronički čitač. Da bi se mogle čitati TookBookove i Vipove elektroničke knjige, korisnik treba instalirati Adobe Digital Editions, a uređaji koje podržava su mobilni uređaji s Android platformom te uređaji koji podržavaju ePub i PDF format. Nabava i kupnja elektroničkih knjiga odvija se isto kod sve tri elektroničke knjižare: korisnik se prijavi u elektroničku knjižaru i aktivira svoj korisnički račun preko kojeg kupuje elektroničke knjige. Dok na mrežnoj stranici Planet9 elektroničke knjižare ne postoji informacija o ograničenjima broja knjiga i elektroničkih čitača, Vipova elektronička knjižara i TookBook elektronička knjižara ograničavaju čitanje elektroničke knjige na šest različitih uređaja aktiviranih istim računom (preslikava Amazonov model). Također, kod Vipove elektroničke knjižare postoje vremenska i količinska ograničenja broja knjiga. Svaki korisnik Vip elektroničke knjižare može kupiti maksimalno 10 elektroničkih knjiga dnevno, odnosno 50 elektroničkih knjiga mjesečno. Također, maksimalni iznos koji korisnik može potrošiti u Vip elektroničkoj knjižari je 500 kuna dnevno, odnosno 500 kuna mjesečno. Najveći iznos pojedinačne transakcije može iznositi 225 kuna. Dok elektronička knjižara TookBook i Planet9 nude domaće i strane knjige, Vipova elektronička knjižara nudi knjige isključivo na hrvatskom jeziku. Niti jedna od ove tri elektroničke knjižare na mrežnim stranicama ne navodi modele nabave knjiga za knjižnice niti jesu li takvi modeli u pripremi.

[91] Isto.

5. Zaključak

U radu se hrvatsku knjižničarsku zajednicu željelo upozoriti na upravljanje vlasničkim pravima (DRM) koje primjenjuju brojni nakladnici, a o čemu malo govore. Knjižnice koje planiraju nabavljati elektroničke knjige, trebaju biti svjesne da trenutačni DRM modeli upravljanja vlasničkim pravima u pravilu štite prava nakladnika, a na štetu krajnjeg korisnika (između ostalih, i knjižnica).

S obzirom na povijest korištenja elektroničkih knjiga u knjižnicama u svijetu, možemo, bez opasnosti da pretjeramo, reći da je sve to tek u povojima. Stoga ne iznenađuje da su pojedini DRM modeli, trenutno prisutni na tržištu, iznimno nepovoljni po knjižnice. U nezgrapnim nastojanjima da ne izgube svoju financijsku dobit (primjera radi, elektronička se knjiga ne može 'pohabati' kao njena tiskana inačica te stoga nema potrebe za kupovinu novog primjerka), prvi nakladnici/dobavljači koji su ponudili na prodaju ovu vrstu građe, mahom su ignorirali prednosti novog medija i postavili takva ograničenja na nabavu ove vrste građe (na primjer, jednokratan pristup naslovu, čitanje samo na jednom ili nekoliko licenciranih uređaja i sl.) da je mnogim knjižnicama ona postala neisplativa. U radu se daje pregled nekoliko velikih svjetskih dobavljača i nakladnika elektroničkih knjiga i može se vidjeti da ponegdje postoje značajni odmaci od prvih, iznimno nepovoljno postavljenih, DRM modela. Prije svega, tu moramo spomenuti Springera, relativno novog dobavljača pod nazivom Freading, ali i Barnes & Noble koji su prilično prilagodljivi u svojim modelima. U Hrvatskoj postoje tri elektroničke knjižare (Vipova, T-Comov Planet9, te TookBook), no one za sada ne nude modele nabave za knjižnice.

U Hrvatskoj, dvije narodne knjižnice posjeduju elektronički čitač, no kod ostalih postoji jak interes za nabavu te vrste građe. No, po našim spoznajama, knjižnice još nisu počele s ozbiljnom nabavom (budući da ona pretpostavlja ili da korisnici imaju svoje elektroničke čitače ili da knjižnica zajedno s elektroničkim knjigama na posudbu nudi i elektroničke čitače, što je trenutačno financijskih neostvarivo). Unatoč tome, očekujemo da će uskoro još poneka knjižnica krenuti s nabavom elektroničke građe. A kad to učini, dobro je znati što nam to dobavljači i nakladnici ne žele reći, a za što pri kupovini elektroničkih knjiga moramo obvezno pitati.

LITERATURA

About Amazon. // Amazon.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.amazon.com/Careers-Homepage/b?ie=UTF8&node=239364011

About Barnes & Noble.com. // Barnesandnoble.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.barnesandnoble.com/help/cds2.asp?PID=8184

About Library Ideas, LLC. // Libraryideas.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.libraryideas.com/about-html.html

ALA American Library Association. Digital Rights Issues [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/copyright/digitalrights/DRMissues.pdf.

ALA American Library Association. Frequently asked e-book questions from public librarians : prepared by the OITP E-book Task Force, June 2011. [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/e-book_faq.pdf

Amazon's Kindle swindle [citirano: 2012-08-22]. Dostupno na: http://www.defectivebydesign.org/amazon-kindle-swindle.

Approval plans : what they are, what they are not. // Library.rice.edu [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://library.rice.edu/about/departments/technical-services/approvalcd.pdf

Benton, Joshua. Amazon gives publishers easier control over DRM in Kindle ebooks. // Niemanlab.org [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.niemanlab.org/2010/01/amazon-quietly-lets-publishers-remove-drm-from-kindle-ebooks/

Booth, Austin H.; O'Brien, Kathleen. Demand-driven cooperative collection.

Development : three case studies from the USA. // Interlending & Document Supply 39,3(2011), 148-155

Clark, Dennis T. Lending Kindle e-book readers : first results from the Texas A&M University project. // Collection Building 28, 4(2009), 146-149.

Digital Millenium Copyright Act [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.copyright.gov/legislation/hr2281.pdf.

Digital Rights Management : technological, economic, legal and political aspects / Eberhard Becker, Willms Buhse, Dirk Gunnewig and Niels Rump (eds.). New York : Springer, 2003.

Ebrary DASH!™ (Data Sharing, Fast). // Ebrary.com [citirano:2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/dash.jsp

Ebrary. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/index.jsp

Ebrary key features and benefits of the ebrary platform. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/tech.jsp

Ebrary mobile. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/mobile.jsp

Ebrary model overview. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/models.jsp;jsessionid=OKLJGGDJCMEI

Ebrary title prewiew for corporations & goverment. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/corptitles/search.action?adv.x=1&f00=collection&p00=col_cust_perp_eligible&f01=all&p01=eball&sortBy=date

Ebrary title preview for libraries. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/librarytitles/search.action?adv.x=1&f00=collection&p00=col_cust_perp_eligible&p01=eball&f01=all&sortBy=date&sortOrder=desc

Ebrary title preview : Patron Driven Acquisition. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://site.ebrary.com/lib/pda/home.action

Ebrary software as a service (SaaS). // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.ebrary.com/corp/saas.jsp

Ebrary support center : admins: what counts as triggerable usage. // Ebrary.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://support.ebrary.com/kb/triggerable-usage/

Fister, Barbara. Puzzled by patron-driven acquisitions [citirano:2012-08-06]. // Inside Higher Ed. November 11, 2010. Dostupno na: http://www.insidehighered.com/blogs/library_babel_fish/puzzled_by_patron_driven_acquisitions

Freading FAQ. // Freading.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: [citirano: 15. 08. 2012.] Dostupno na: http://idpf.org/epub

Godwin, Michael. Digital Rights Management a guide for librarians. January, 2006. [citirano: 2012-08-08]. // American Library Association. Dostupno na: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/copyright/digitalrights/DRMfinal.pdf

Harris, Christopher. Ebooks are the new Prius [citirano: 2012-08-03]. // American Libraries. 31. 07. 2012. Dostupno na: http://americanlibrariesmagazine.org/e-content/ebooks-are-new-prius?goback=%2Egde_67906_member_141101939.

Hodges, Dracine; Cyndi Preston; Marsha J. Hamilton. Resolving the challenge of e-books [citirano: 2012-08-06]. // Collection Management 35, 3/4(2010), 196-200. Dostupno na: https://kb.osu.edu/dspace/bitstream/handle/1811/49744/HodgesD_CollectionManagement_2010_v35_n3-4_p196-200.pdf?sequence=1.

International Digital Publishing Forum. EPUB. // Idpf.org [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://idpf.org/epub

ISBD(ER) : međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

Kelley, Michael. ALA Annual 2011 : new eBook service launched, takes its inspiration from Freegal [citirtano: 2012-08-22]. // Library Journal, June 24, 2011. Dostupno na: http://www.libraryjournal.com/lj/communityala/891114-448/ala_annual_2011_new_ebook.html.csp

Kelley, Michael. Freading on the rise : the ebook sibling of freegal is showing signs of rapid growth [citirano: 2012-08-15]. // Library Journal, May 15, 2012, 26-28. Dostupno na: http://www.libraryideas.com/Freading_May152012.pdf

Kellogg, Carolyn. HarperCollins' 26-checkout limit on libraries' ebooks starts today [citirano: 2012-08-08]. // Los Angeles Times. March 7, 2011. Dostupno na: http://latimesblogs.latimes.com/jacketcopy/2011/03/harpercollins-library-ebook-checkout-limit.html

Kolowich, Steve. P.D.A. in the library [citirano: 2012-08-06]. // Inside Higher Ed. (October 28, 2011). Dostupno na: http://www.insidehighered.com/news/2011/10/28/e-book-acquisition-based-use-and-demand-could-save-libraries-thousands

LaRue, James. 50 shades of red : losing our shirts to ebooks [citirano: 2012-08-03.]. // American Libraries. 30. 07. 2012. Dostupno na: http://www.americanlibrariesmagazine.org/e-content/50-shades-red-losing-our-shirts-ebooks.

Lund, James R. E-books: little use so far. // The Bottom Line : Managing Library Finances 24, 2(2011), 122-124.

McGuire, Craig. Barnes & Noble Adopts ePub standard: sligns with Adobe. // Digitaltrends.com. [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.digitaltrends.com/gadgets/barnes-aligns-with-adobe/

McKnight, Cliff; James Dearnley. Electronic book use in a public library. // Journal of Librarianship and Information Science 35, 4(2003), 235-242.

Neylon, Eamonn. First steps in an information commerce economy : Digital Rights Management in the emerging eBook environment [citirano: 2012-08-07]. // D-Lib Magazine 7, 1(January 2001). Dostupno na: http://www.dlib.org/dlib/january01/neylon/01neylon.html

NOOK books FAQ. // Barnesandnoble.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.barnesandnoble.com/u/nook-books-frequently-asked-questions-faq/379003486

OverDrive about. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/About/

OverDrive acess agreement. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/HigherEducation/accessagreement.aspx

OverDrive audio books platform released. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/News/getarticle.aspx?newsArticleID=20041026

OverDrive Kindle Library Lending and OverDrive: what it means for libraries and schools. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://overdrive-blogs.com/library/2011/04/20/kindle-library-lending-and-overdrive-what-it-means-for-libraries-and-schools/

OverDrive market solutions. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/

OverDrive school download library FAQ. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/K12/SDL/faqs.aspx

OverDrive terms of use. // OverDrive.com [citirano: 2012-08-15]. Dostupno na: http://www.overdrive.com/Solutions/Schools/K12/SDL/termsofuse.aspx_

Perenson, Melissa J. The pitfalls of e-Book buying: what to look out for before you purchase. // Pcworld.com [citirano: 2012-08-16]. Dostupno na: http://www.pcworld.com/article/219335/the_pitfalls_of_ebook_buying_what_to_look_out_for_before_you_purchase.html

Plavljanić, Boris. Vodič za kupnju e-čitača/tableta. // PC Chip. 5. veljače 2012. [citirano: 2012-08-01]. Dostupno na: http://www.pcchip.hr/clanak/vodic-za-kupnju-e-citacatableta/

Reuters: OverDrive deploys new Adobe content protection service for Adobe Digital Editions. // Reuters.com. Dostupno na: http://www.reuters.com/article/2008/01/23/idUS128514+23-Jan-2008+MW20080123

Springer ebooks. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/librarians/e-content/ebooks?SGWID=0-40791-0-0-0

Springer frequently asked questions. // Ebsco.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www2.ebsco.com/en-us/ProductsServices/ebooks/Pages/springerfaqs.aspx?PageView=Shared#09

Springer history. // Spinger.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/about+springer/company+information/history?SGWID=0-175807-0-0-0

Springer key facts. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/about+springer/company+information/key+facts?SGWID=0-175806-0-0-0

Springer MyCopy. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: http://www.springer.com/librarians/e-content/mycopy?SGWID=0-165802-0-0-0

Stone, Brad. Amazon erases Orwell books from Kindle [citirano: 2012-08-22]. // The New York Times, July 17, 2009. Dostupno na: http://www.nytimes.com/2009/07/18/technology/companies/18amazon.html?_r=1

10 steps to implementing an eBook collection: a guide for librarians. // Springer.com [citirano: 2012-08-14]. Dostupno na: www.springer.com/.../content/.../M1134_DF_10

Thompson, Sarah. User-driven purchasing : a pilot project to test an alternative pricing model for Springer e-book collections [citirano: 2012-08-26]. // Serials : The Journal for the Serials Community 23,2(July 2010). Dostupno na: http://uksg.metapress.com/content/f171173g040mv8u3/

Velde, Wouter; Ernst, Olaf. The future of eBooks? Will print disappear? An end-user perspective. // Library Hi Tech 27, 4(2009), 570-583.

WIPO Copyright Treaty (WCT). Adopted in Geneva on December 20, 1996. [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/pdf/trtdocs_wo033.pdf.

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Zagreb, 2011. [citirano: 2012-08-07]. Dostupno na: http://www.dziv.hr/files/File/zastita/zakon_autorsko_HR.pdf.

Zimerman, Martin. E-readers in an academic library setting. // Library Hi Tech 29, 1(2011), 91-108.